

GDY TWOJE DZIECKO JEST ŚWIADKIEM

— BROSZURA DLA RODZICÓW
DZIECI BIORĄCYCH UDZIAŁ
W SPRAWACH KARNYCH
W CHARAKTERZE ŚWIADKA

Fundacja Dzieci Niczyje
ul. Walecznych 59, 03-926 Warszawa
22 616 02 68; fdn@fdn.pl
www.fdn.pl

Opracowanie broszury: Daria Drab
Konsultacje prawne: Justyna Podlewska
Projekt graficzny: Ewa Brejnakowska-Jończyk, www.ewa-bj.pl

© Fundacja Dzieci Niczyje

Tekst publikacji jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne 3.0 Polska.

Aby zapoznać się z kopią licencji, należy odwiedzić stronę <http://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/pl/>.

Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Fundacji Dzieci Niczyje.

Publikacja powstała w ramach projektu "Protecting the rights of child-victims" JUST/2010/FRAC/AG/105630-CE-0377129/00-61 finansowanego przez Komisję Europejską - program Fundamental Rights and Citizenship.

Niniejsza publikacja wyraża wyłącznie poglądy i opinie autorów, Komisja nie może zostać pociągnięta do odpowiedzialności za jakiegokolwiek użycie informacji w niej zawartych.

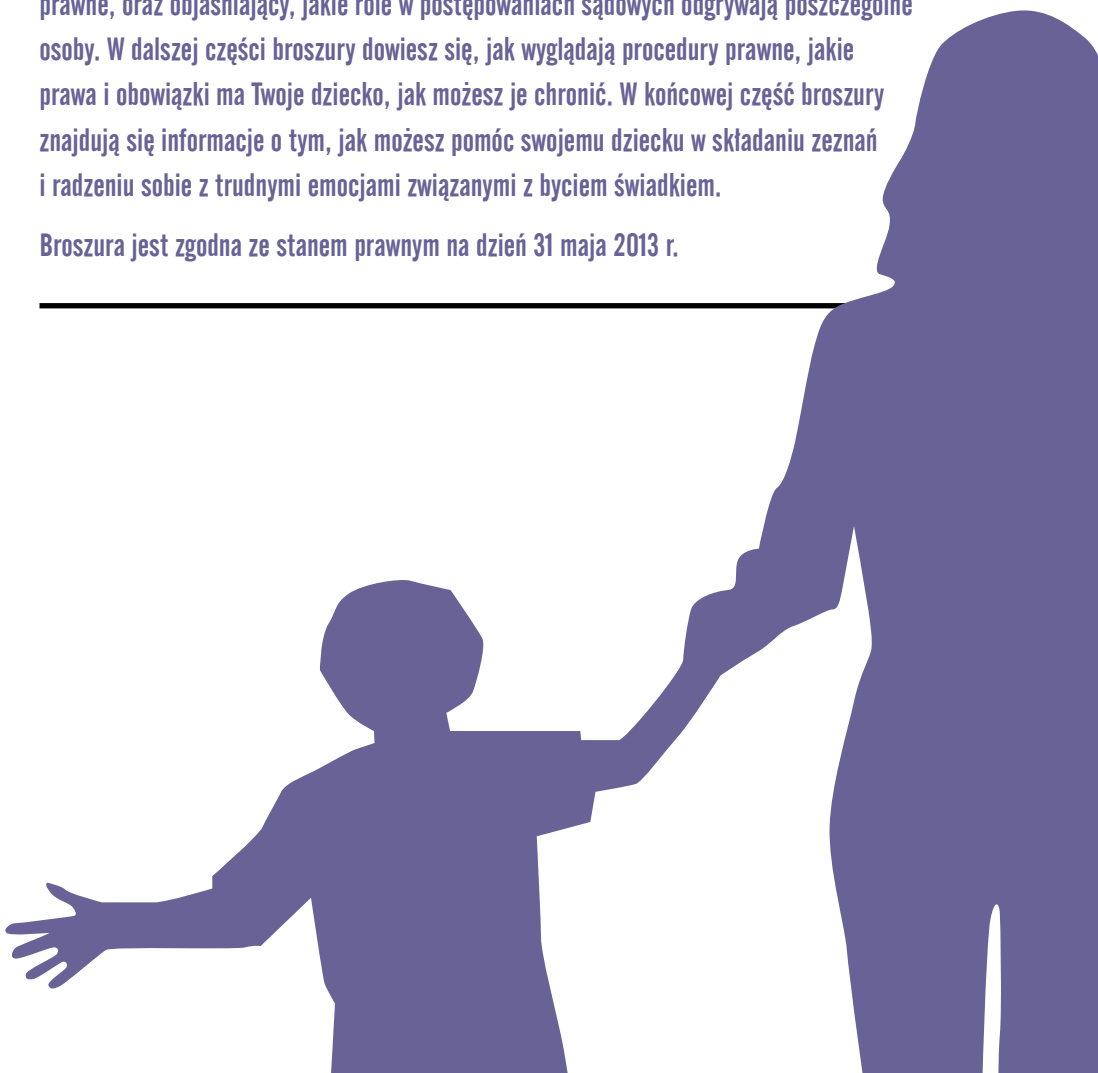
WSTĘP

GDY TWOJE DZIECKO JEST ŚWIADKIEM

— broszura dla rodziców dzieci biorących udział w sprawach karnych w charakterze świadka

Broszura ta adresowana jest do rodziców dzieci pokrzywdzonych różnego rodzaju przestępstwami, które muszą złożyć zeznania w sądzie w charakterze świadka. Broszura, którą czytasz, pomoże Tobie i Twojemu dziecku w poradzeniu sobie z tym trudnym doświadczeniem, jakim jest udział w sprawach karnych. Na początku broszury znajduje się słownik, który zawiera informacje wyjaśniające terminy prawne, oraz objaśniający, jakie role w postępowaniach sądowych odgrywają poszczególne osoby. W dalszej części broszury dowiesz się, jak wyglądają procedury prawne, jakie prawa i obowiązki ma Twoje dziecko, jak możesz je chronić. W końcowej części broszury znajdują się informacje o tym, jak możesz pomóc swojemu dziecku w składaniu zeznań i radzeniu sobie z trudnymi emocjami związanymi z byciem świadkiem.

Broszura jest zgodna ze stanem prawnym na dzień 31 maja 2013 r.

SŁOWNIK

APELACJA

Możliwość odwołania się do sądu II instancji, kiedy nie zgadzamy się z wyrokiem sądu I instancji. Składa się ją 14 dni od daty otrzymania uzasadnienia wyroku na piśmie. Wniosek o uzasadnienie wyroku należy złożyć 7 dni od ogłoszenia wyroku do sądu, który wydał wyrok, nawet jeśli strona była nieobecna na odczytaniu wyroku.

BIEGŁY

Biegły to osoba, którą sędzia powołuje w celu przeprowadzenia dowodu w postaci opinii na sporny temat w postępowaniu. Biegły sporządza opinię na piśmie oraz zeznaje na rozprawie przed sędzią. Sędzia zawsze wybiera do tego osobę, która ma specjalistyczną wiedzę w dziedzinie, którą ma badać. Biegłym może być więc lekarz, który bada kogoś, kto został pobity. Może to być też psycholog, który będzie przy dziecku podczas przesłuchania.

KURATOR PROCESOWY DZIECKA

Zgodnie z uchwałą Sądu Najwyższego z dnia 30 września 2010 r., rodzic nie może reprezentować dziecka w postępowaniu karnym, jeśli podejrzanym/oskarżonym jest drugi z rodziców. Prokurator na etapie postępowania przygotowawczego lub sąd na etapie postępowania sądowego zwraca się do sądu rodzinnego i nieletnich o wyznaczenie kuratora procesowego dla dziecka, który będzie reprezentował małoletniego pokrzywdzonego w postępowaniu karnym. Kurator procesowy reprezentuje dziecko tylko w konkretnym postępowaniu karnym, wszystkie inne uprawnienia wykonuje w tym czasie rodzic posiadający władzę rodzicielską.

OBRONCA

Obronca to osoba, która reprezentuje prawa oskarżonego w trakcie postępowania karnego, przede wszystkim w trakcie rozprawy. Zadaje pytania świadkom i przedstawia takie dowody, które mają pokazać, że oskarżony nie popełnił przestępstwa. Rolę obrońcy pełni adwokat.

OSKARŻONY

Oskarżony to osoba podejrzewana o popełnienie przestępstwa, wskazana przez prokuratora w akcie oskarżenia jako oskarżony. O winie oskarżonego decyduje sędzia po tym, jak przeanalizuje wszystkie dowody, w tym porozmawia ze wszystkimi świadkami. Dopiero wtedy sędzia może ustalić, co się naprawdę zdarzyło i czy powinien ukarać oskarżonego, czy uznać, że jest niewinny.

OSKARŻYCIEL POSIŁKOWY

W niektórych sprawach (tzw. sprawach z oskarżenia publicznego, czyli tam, gdzie oskarżycielem jest prokurator czy inny organ państwowy) pokrzywdzony może wystąpić w roli oskarżyciela posiłkowego. Żeby stać się oskarżycielem posiłkowym, należy złożyć do sądu oświadczenie. Trzeba pamiętać, że można je złożyć pisemnie przed rozpoczęciem pierwszej rozprawy lub ustnie na pierwszej rozprawie.

POKRZYWDZONY

Pokrzywdzonym jest osoba, na której szkodę popełniono przestępstwo. Pokrzywdzony ma w toku postępowania określone prawa. Osoba do 18 roku życia, jeżeli jest pokrzywdzonym, nie może aktywnie wykonywać swoich praw procesowych. Reprezentuje ją rodzic/opiekun prawny lub kurator procesowy. Pokrzywdzonego może reprezentować adwokat lub radca prawny.

POSTĘPOWANIE PRZYGOTOWAWCZE

Etap postępowania karnego, który toczy się od momentu uzyskania informacji lub złożenia zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa do chwili zamknięcia, czyli sporządzenia aktu oskarżenia lub umorzenia postępowania. Postępowanie przygotowawcze prowadzi prokurator, policja lub inny uprawniony organ państwa. W postępowaniu tym stronami są: pokrzywdzony i podejrzany o popełnienie przestępstwa.

POSTĘPOWANIE SĄDOWE

Etap postępowania karnego, który toczy się od chwili wniesienia aktu oskarżenia do momentu wydania prawomocnego wyroku w sprawie. Postępowanie to toczy się przed sądem, a jego stronami są: oskarżyciel publiczny (najczęściej jest nim prokurator) lub prywatny, oskarżyciel posiłkowy i oskarżony.

POWÓDZTWO CYWILNE

Pozew złożony w postępowaniu karnym o odszkodowanie za szkodę wyrządzoną przestępstwem. Należy złożyć go do sądu karnego w formie pisemnej do czasu rozpoczęcia pierwszej rozprawy.

PROKURATOR

Prokurator, czyli oskarżyciel publiczny prowadzi postępowanie przygotowawcze (zbiera dowody winy oskarżonego), następnie popiera akt oskarżenia przed sądem.

SĘDZIA

Sędzia jest osobą, która po zapoznaniu się z materiałem dowodowym na etapie sądowym wydaje wyrok w sprawie. Na rozprawie może być jeden lub trzech sędziów. Jeżeli jest ich trzech, sędzia w środku nazywa się przewodniczącym, a sędziowie obok to ławnicy.

ŚWIADEK

Świadek jest to osoba, która ma informacje na temat przestępstwa (coś widziała lub słyszała). Świadek ma obowiązek stawić się na wezwanie organu oraz zeznawać prawdę. Pokrzywdzony zawsze jest świadkiem.

WNIOSEK DOWODOWY

To pismo procesowe lub wniosek ustny, w którym strona (prokurator, oskarżony lub oskarżyciel posiłkowy) wnosi do organu prowadzącego postępowanie o przeprowadzenie dowodu w sprawie. Strona może wnosić o przeprowadzenie dowodu w postaci zeznań świadka: dowodu z dokumentu, żądania przez sąd dokumentu z instytucji, która go posiada, dowodu z opinii biegłego. Ma to służyć udowodnieniu jakiejś okoliczności w sprawie, np. potwierdzić fakt przemocy domowej.

WYROK

Rozstrzygnięcie sądu w sprawie karnej. Wyrok mają prawo otrzymać strony (oskarżony lub oskarżyciel posiłkowy). Sąd nie przesyła wyroku z urzędu, należy w sekretariacie sądu uzyskać jego odpis po uiszczeniu opłaty.

CO TRZEBA WIEDZIEĆ O PRZESŁUCHANIU DZIECKA?

Kiedy dziecko ujawni, że było ofiarą przestępstwa, obowiązkiem jest zgłoszenie tego faktu na policji lub w prokuraturze poprzez złożenie zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa. Prowadzenie sprawy będzie się odbywać w dwóch etapach: postępowania przygotowawczego oraz postępowania sądowego. Od momentu złożenia zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa instytucje (prokuratura i policja) będą prowadzić postępowanie przygotowawcze. Oznacza to, że policja i/lub prokuratura rozpoczną dochodzenie lub śledztwo i będą zbierać dowody w sprawie. Po przeprowadzeniu postępowania dowodowego, jeśli prokurator uzna, że zgromadził wystarczającą liczbę dowodów, wystąpi z aktem oskarżenia do sądu karnego, który będzie dalej rozpatrywał sprawę. W przypadku braku dowodów popełnienia przestępstwa prokurator podejmuje decyzję o umorzeniu postępowania.

Jeśli zastanawiasz się, czy Twoje dziecko musi przyjść na przesłuchanie w sprawie, która go dotyczy, to odpowiedź na to pytanie brzmi: tak. Każda osoba, która została pokrzywdzona przestępstwem, niejako automatycznie staje się jego świadkiem i może zostać wezwana do składania zeznań. Decyduje o tym prokuratura lub sąd, którzy prowadzą sprawę. Wezwanie na przesłuchanie w charakterze świadka oznacza, że świadek ma obowiązek przyjść na przesłuchanie i opowiedzieć prawdę o tym, co widział lub słyszał, czego doświadczył.

UWAGA! W sytuacji kiedy sprawa toczy się przeciwko komuś z najbliższej rodziny, Twoje dziecko ma prawo odmówić składania zeznań. Świadek musi jednak przyjść na przesłuchanie. Bardzo istotne jest jednak, abyś wytłumaczył dziecku, że jego zeznania są bardzo ważnym dowodem w sprawie i pomogą sędziemu podjąć decyzję, jakie konsekwencje poniesie osoba oskarżona o przestępstwo.

Przesłuchanie świadka odbywa się zarówno na etapie postępowania przygotowawczego, jak i postępowania sądowego. W pierwszym przypadku świadkowie przesłuchiwaani są przez policję lub prokuratora, w drugim przypadku – przez sędziego.

Wyjątkiem jest sytuacja, gdy dziecko jest ofiarą przestępstw wymienionych w XXV i XXVI rozdziale Kodeksu karnego:

- / znęcania się psychicznego i fizycznego,
- / rozpijania małoletniego,
- / uprowadzenia lub porwania,
- / bezprawnej adopcji,
- / wykorzystywania seksualnego,
- / zgwałcenia,
- / prezentowania treści pornograficznych,
- / nakłaniania do prostytucji.

W tych sprawach na etapie postępowania przygotowawczego przesłuchanie dziecka prowadzone jest przez sędziego.

ROZMOWA O TYM, CO SIĘ WYDARZYŁO

Kiedy dziecko ujawnia fakt, że zostało pokrzywdzone przestępstwem i sprawa jest zgłaszana do prokuratury lub na policję, w Waszej rodzinie może się pojawić wiele trudnych emocji i wynikających z tego napięć.

Rodzice dzieci, które stały się ofiarami lub świadkami przestępstw, często mierzą się z poczuciem winy, że nie udało im się uchronić dzieci przed traumatycznymi przeżyciami. Mogą też odczuwać silny lęk przed udziałem w sprawach karnych, ale również żywić obawy o dalsze losy swojej rodziny. Udział w sprawach sądowych może też budzić wiele złości, z wielu powodów: na sytuację, do sprawcy, do siebie, ale czasem również w stosunku do dziecka.

Dzieci, które były ofiarami lub świadkami przestępstw, mogą odczuwać podobne emocje, jak ich rodzice. Najczęściej pojawiającymi się uczuciami, jakie towarzyszą dzieciom, są: lęk, niepokój, złość, smutek, poczucie winy czy poczucie osamotnienia.

Często się zdarza, że rodzicom trudno jest rozmawiać z dziećmi, o tym, co się wydarzyło, co czują i myślą, jak również o tym, co będzie dalej. Brak szczerej rozmowy może powodować poczucie niezrozumienia, pogłębiać lęk i sprawić, że dziecko i rodzic oddalą się od siebie. To wszystko może zwiększyć poczucie osamotnienia poszczególnych członków rodziny.

Jeśli zdecydujesz się na rozmowę z dzieckiem o tym, co się wydarzyło, dobrze żebyś się zastanowił nad tym, jak ma ona przebiegać. Strach, poczucie winy, złość czy bezradność – to potężni przeciwnicy. Można ich jednak pokonać. Ważne, abyś uświadomił sobie, że te emocje są naturalne i można sobie z nimi poradzić. Rozmowa z dzieckiem pozwoli Wam na zbliżenie się do siebie, a także lepiej zrozumieć Wasze uczucia i zachowania. Może również być pomocna w przygotowaniu dziecka do udziału w przesłuchaniu. Informacje, które znajdziesz w tej broszurze, pozwolą Ci wyjaśnić dziecku różne sprawy i oswoić je z udziałem w przesłuchaniu.

OBAWY DZIECI

Udział w sprawach karnych na ogół rodzi wiele pytań i trudnych emocji zarówno u młodych świadków, którzy składają zeznania, jak i u ich rodziców. Dzieci i rodzice biorący udział w sprawach karnych borykają się z tak trudnymi emocjami, jak: strach, niepewność, poczucie winy czy złość.

Rodzice dzieci biorących udział w przesłuchaniu mogą pomóc im w pokonaniu lęków i odpowiedzieć na bardzo ważne pytania. Poniżej znajdziesz krótki kwestionariusz, który możesz dać swojemu dziecku. Pomoże mu w uporządkowaniu myśli i zastanowieniu się nad własnymi uczuciami. Twoje dziecko może chcieć wypełnić go samodzielnie lub razem z Tobą. Pozwól, aby to ono zdecydowało, jak to zrobi. Kwestionariusz może być dobrym początkiem do Waszej rozmowy.

To jest lista najczęstszych myśli i obaw, jakie się pojawiają u dzieci. Daj ją dziecku do wypełnienia, możecie również wypełnić ją razem lub po prostu porozmawiać o tym, w jakim stopniu każda z tych obaw towarzyszy Twojemu dziecku. Zapytaj również dziecko, czy ma jakieś inne pytania lub coś je niepokoi.

Obawy dziecka**Nie martwi mnie to****Trochę mnie to martwi****Bardzo mnie to martwi**

Spotkam sprawcę na sali
rozpraw oskarżonego

Mama/tata lub inne ważne
osoby będą na mnie zły, że
powiedziałem/łam, co mi się
przydarzyło

Zostanę zabrany/a z rodziny

Zostanę ukarany/a

Tata/mama lub inna ważna
dla mnie osoba trafi do
więzienia

Osoby w sądzie będą dla mnie
niemiłe

Nie zrozumie pytań, które
będą mi zadawać w sądzie

Sąd uzna, że jestem
współwinny/a temu,
co się stało

Nikt mi nie uwierzy,
a sprawca zostanie
uniewinniony

Obce osoby będą słuchać tego,
co mówię

Nie będę wiedział/a, jak się
zachować w sądzie

Popłaczę się przy wszystkich

Będą mówić o mojej sprawie
w telewizji i w Internecie

Co będzie, kiedy sprawca
wyjdzie z więzienia

Oto lista informacji, którą Twoje dziecko powinno od Ciebie usłyszeć:

- / Postąpiłeś/aś słusznie, mówiąc o tym, co Ci się przydarzyło;
- / Nie ponosisz winy za to, co się stało;
- / Postąpisz słusznie, mówiąc prawdę prokuratorowi i sędziemu o tym, co się zdarzyło;
- / Możesz powiedzieć, że czegoś nie wiesz, nie rozumiesz lub nie pamiętasz;
- / Możesz prosić osoby Cię przesłuchujące o pomoc;
- / Nie jesteś odpowiedzialny/a za to, jaką sędzia podejmie decyzję w sprawie, która Cię dotyczy.

O CZYM TWOJE DZIECKO POWINNO WIEDZIEĆ?

Jedną z podstawowych spraw, nad którą się zastanawiasz Ty, ale pewnie także Twoje dziecko, jest kwestia związana z samym przesłuchaniem, czyli kiedy, gdzie i w jakiej formie się ono odbędzie.

Dzieci i młodzi ludzie występujący w roli świadka mogą mieć wiele pytań dotyczących przesłuchania, spraw sądowych i konieczności brania w nich udziału. Zdarza się, że dzieci i młodzież świetnie sobie radzą w roli świadków, bywa jednak też tak, że składanie zeznań powoduje w nich niepokój i może przysparzać wiele trudności. Sposobem na obniżenie napięcia i ułatwienie dziecku udziału w przesłuchaniu jest przekazanie mu informacji na temat tego, co się będzie działo. Jako rodzic możesz pomóc swojemu dziecku, porozmawiać z nim o przesłuchaniu, odpowiedzieć na jego pytania lub – jeśli uznacie, że potrzebujecie wsparcia specjalisty – znaleźć odpowiednią pomoc psychologiczną i prawną.

Kiedy odbędzie się przesłuchanie?

Niemożliwe jest określenie terminu przesłuchania czy czasu, jaki upłynie od momentu złożenia zawiadomienia na policję lub do prokuratury do przesłuchania. Na ogół sprawy, w których dzieci zostały pokrzywdzone przestępstwem, są rozpatrywane w pierwszej kolejności. W postępowaniu przygotowawczym to prokurator podejmuje decyzję, czy najpierw

przesłucha dziecko, czy też w pierwszej kolejności zbierze inne dowody. Jeżeli jesteś osobą, która ma prawo reprezentować dziecko, możesz się skontaktować z prokuratorem prowadzącym postępowanie i dopytać o przybliżony termin przesłuchania. Koniecznie powiedz dziecku wcześniej o terminie przesłuchania.

Gdzie odbędzie się przesłuchanie?

Rozmawiając z dzieckiem o przesłuchaniu, warto abyś powiedział mu, gdzie będzie przesłuchiwane i kto będzie obecny podczas przesłuchania. Jest kilka możliwych miejsc, w których Twoje dziecko może być przesłuchane, za każdym razem decyduje o tym osoba prowadząca postępowanie (na etapie postępowania przygotowawczego będzie to prokurator, na etapie procesu sądowego decyduje o tym sędzia). Prokurator lub sędzia decyduje o miejscu przesłuchania może podjąć samodzielnie lub na wniosek innych osób zaangażowanych w sprawę (np. rodzica lub innej osoby reprezentującej dziecko). W przypadku gdy dziecko stało się ofiarą przemocy lub wykorzystywania seksualnego, ma prawo do szczególnej ochrony procesowej, jaką jest jednokrotne przesłuchanie w toku całego postępowania w przyjaznym pokoju przesłuchań. Małoletni musi spełniać określone warunki, aby skorzystać z tej ochrony: mieć poniżej 15 roku życia w chwili przesłuchania oraz być pokrzywdzonym przestępstwami przeciwko wolności seksualnej i obyczajności lub przeciwko rodzinie i opiece.

PAMIĘTAJ! Jeśli jesteś uprawniony do reprezentowania dziecka, możesz wnioskować o przesłuchanie dziecka w przyjaznym pokoju przesłuchań. Podstawą do wnioskowania o przesłuchanie dziecka w takim pokoju może być niekorzystny stan psychiczny dziecka. Decyzję o miejscu przesłuchania zawsze podejmuje sędzia lub prokurator.

Możliwe miejsca przesłuchania dziecka:

- /** komisariat policji lub pokój w prokuraturze,
- /** sąd; przesłuchanie może się odbyć:
 - A.** na sali sądowej
 - B.** w innym pokoju w sądzie.
- /** **przyjazny pokój przesłuchań** Może się zdarzyć, że ze względu na rodzaj przestępstwa, indywidualne potrzeby dziecka, w tym choroby lub stan emocjonalny dziecka,

prokurator lub sędzia podejmie decyzję o przesłuchaniu go w szczególnych warunkach. Warunki dostosowane do potrzeb dziecka oferują przyjazne pokoje przesłuchań.

Z KIM SIĘ SPOTKA ŚWIADEK NA PRZESŁUCHANIU?

W przesłuchanie dziecka może być zaangażowanych kilka osób, w zależności od etapu postępowania i miejsca przesłuchania liczba tych osób może być różna.

Na policji/w prokuraturze

Gdy Twoje dziecko będzie przesłuchiwane na policji, najczęściej w przesłuchaniu będą brali udział policjant oraz psycholog. Policjant będzie zadawał dziecku pytania i jednocześnie zapisywał je, przygotowując protokół z przesłuchania. Psycholog będzie towarzyszył dziecku i – jeśli będzie to potrzebne – pomoże mu zrozumieć pytania.

Zadaniem psychologa jest też wydanie opinii o stanie emocjonalnym dziecka i możliwości składania przez nie zeznań. Taka opinia na ogół wydawana jest przed przesłuchaniem.

PAMIĘTAJ! Jeśli jesteś osobą uprawnioną do reprezentowania dziecka, możesz złożyć wniosek o przesłuchanie go w obecności psychologa.

W sądzie

W sądzie do przebywania na sali podczas składania zeznań przez dziecko uprawnionych jest więcej osób. Poza sędzią (sędziami ławnikami) na sali sądowej mogą być obecni: protokolant, prokurator, obrońca oskarżonego, sam oskarżony, oskarżyciel posiłkowy i/lub jego pełnomocnik, psycholog, policjant-konwojent, czasem również publiczność. Takie przesłuchanie może być szczególnie trudne ze względu na dużą liczbę osób przysłuchujących się wypowiedziom dziecka, ale przede wszystkim ze względu na obecność oskarżonego. Gdy Twoje dziecko będzie przesłuchiwane w sądzie, możesz (jeśli jesteś uprawniony do reprezentowania dziecka) zadbać o jego interesy, składając wnioski (np. wniosek o usunięcie oskarżonego z sali sądowej, wniosek o wyłączenie jawności rozprawy).

W przyjaznym pokoju przesłuchań

Podczas przesłuchania dziecka w przyjaznym pokoju przesłuchań mogą w nim uczestniczyć: sędzia, prokurator, protokolant, obrońca oskarżonego, psycholog, rodzic lub inna osoba reprezentująca dziecko. W tym przypadku osobami, z którymi dziecko ma bezpośredni kontakt, powinni być sędzia i psycholog, przebywający z dzieckiem w pokoju przesłuchań. Pozostałe osoby uprawnione do udziału w przesłuchaniu będą oglądać przesłuchanie z innego pokoju przez lustro wewnętrzne lub połączenie audio-video.

KTO MOŻE ZADAWAĆ PYTANIA?

Podczas przesłuchania na sali sądowej lub w przyjaznym pokoju przesłuchań dziecku może zadawać pytania kilka osób. Są to: sędzia, sędziowie ławnicy, prokurator, obrońca oskarżonego, osoba reprezentująca dziecko (jeśli prokurator dopuści ich do udziału w przesłuchaniu) oraz psycholog. W przypadku przesłuchania na sali sądowej pytania może zadawać również oskarżony, jeśli jest obecny. Jeśli jednak sąd podjął decyzję o usunięciu oskarżonego z sali sądowej na czas przesłuchania dziecka, pytania w jego imieniu może zadawać jego obrońca. Na sali sądowej wszystkie uprawnione osoby mogą bezpośrednio zadać dziecku pytanie. Inaczej jest, kiedy przesłuchanie odbywa się w przyjaznym pokoju przesłuchań: wówczas osoby przebywające w pokoju technicznym przekazują swoje pytania sędziemu, a on zadaje je dziecku.

PRAWA I OBOWIĄZKI DZIECI POKRZYWDZONYCH PRZESTĘPSTWEM I OSÓB ICH REPREZENTUJĄCYCH

Kiedy Twoje dziecko zostanie wezwane na przesłuchanie jako świadek, ma ono pewne prawa i obowiązki.

Prawa i obowiązki dziecka-świadka:

- / musi przyjść na przesłuchanie;
- / ma obowiązek mówić prawdę o tym, co się wydarzyło;
- / ma prawo odmówić odpowiedzi na niektóre pytania lub odmówić składania zeznań, jeśli osobą oskarżoną jest najbliższa mu osoba (rodzic, rodzeństwo);

- / ma prawo powiedzieć, że czegoś nie rozumie, nie pamięta lub czegoś nie wie;
- / ma prawo do przerwy podczas przesłuchania.

W toku postępowania osoba reprezentująca dziecko pokrzywdzone przestępstwem wykonuje prawa dziecka.

Prawa i obowiązki osoby reprezentującej dziecko:

- / ma dostęp do akt sprawy;
- / ma prawo składania wniosków dowodowych, w tym o przesłuchanie świadków;
- / ma prawo składania wniosku o wyznaczenie pełnomocnika z urzędu;
- / ma prawo zażalenia na postanowienie o odmowie wszczęcia śledztwa oraz postanowienie o jego umorzeniu;
- / ma prawo składania oświadczenia o byciu oskarżycielem posiłkowym;
- / ma prawo złożenia wniosku o przesłuchanie z wyłączeniem jawności przesłuchania;
- / ma prawo wytoczenia powództwa cywilnego;
- / ma prawo zadawania pytań świadkom;
- / ma prawo żądania uzasadnienia wyroku;
- / ma prawo składania apelacji;
- / jego obowiązkiem jest dbanie o jak najlepszy interes dziecka.

JAK MOŻESZ POMÓC SWOJEMU DZIECKU PODCZAS PRZESŁUCHANIA?

Jeśli jesteś uprawniony do reprezentowania dziecka w postępowaniu karnym, możesz chronić dziecko i dbać o jego dobro, składając wnioski o usunięcie oskarżonego z sali sądowej na czas przesłuchania lub wyłączenie jawności rozprawy. Dzięki temu Twoje dziecko będzie mogło złożyć zeznania w mniej stresującej atmosferze. Możesz również pomóc swojemu dziecku poprzez zadbanie o obecność psychologa podczas przesłuchania oraz pomoc psychologiczną dla dziecka po zakończeniu przesłuchania.

Wniosek o usunięcie oskarżonego z sali sądowej na czas składania zeznań przez dziecko (art. 390 § 2 kpk)

Taki wniosek możesz złożyć samodzielnie, mogą o to wnioskować także: prokurator, osoba reprezentująca dziecko;

również sam sędzia może podjąć decyzję o usunięciu oskarżonego z sali sądowej. Z całą pewnością usunięcie oskarżonego z sali pozwoli dziecku na swobodniejsze wypowiedzianie się podczas składania zeznań. Wniosek może zostać złożony pisemnie przed rozprawą lub ustnie na rozprawie przed przesłuchaniem dziecka. Wzór wniosku znajdziesz na końcu broszury.

Wniosek o wyłączenie jawności rozprawy (art. 360 § 3 kpk)

Czasami w sprawach, w których osobą pokrzywdzoną jest małoletni, sędzia sam podejmuje decyzję o częściowym lub całkowitym wyłączeniu jawności postępowania. Powoduje to, że wszystkie osoby, które nie są stronami postępowania albo stron postępowania nie reprezentują, muszą opuścić salę rozpraw. Wniosek o częściowe lub całkowite wyłączenie jawności rozprawy może też składać każda ze stron postępowania, czyli również osoba, która ma prawo do reprezentowania dziecka przed sądem. Wzór wniosku znajdziesz na końcu broszury.

Obecność psychologa podczas przesłuchania (art. 192 § 2 kpk)

Niezależnie od tego, w jakim miejscu Twoje dziecko ma zostać przesłuchane, bardzo ważne jest, abyś upewnił się, że Twoje dziecko będzie składać zeznania w obecności psychologa. Psycholog jest osobą, która pomoże Twojemu dziecku w poradzeniu sobie z trudnym doświadczeniem, jakim jest przesłuchanie. Może się tak zdarzyć, że pytania zadawane przez osoby przesłuchujące wywołają trudne emocje lub po prostu będą niezrozumiałe dla dziecka. W takich sytuacjach psycholog pomoże mu zrozumieć, o co jest pytane, ale także pomoże osobie przesłuchującej zrozumieć wypowiedź dziecka. Nie oznacza to jednak, że psycholog złoży zeznania za Twoje dziecko.

Jeżeli dowiesz się, że osoby prowadzące sprawę (prokurator lub sędzia) nie wyznaczyły psychologa do udziału w przesłuchaniu Twojego dziecka, to możesz sam (jeśli jesteś osobą uprawnioną do reprezentowania dziecka) złożyć taki wniosek; jeśli dziecko jest reprezentowane przez inną, uprawnioną do tego osobę, możesz poprosić ją o złożenie

takiego wniosku. Wzór takiego wniosku znajdziesz na ostatnich stronach tej broszury.

ROLA RODZICA W TRAKCIE PRZESŁUCHANIA

Rodzice dzieci składających zeznania w sprawach karnych powinni towarzyszyć im w miejscu, w którym odbędzie się przesłuchanie. Nie oznacza to jednak, że dziecko będzie składać zeznania w Twojej obecności. Decyzję o obecności rodzica podczas przesłuchania dziecka podejmuje osoba prowadząca sprawę (prokurator lub sędzia).

Czasami się zdarza, że dzieci mogą się czuć zażenowane, składając zeznania w obecności rodzica. Na ogół jest to związane ze wstydem i niechęcią ujawnienia rodzicowi szczegółów przestępstwa. Ważne jest, abyś się dowiedział, co Twoje dziecko myśli o Twojej obecności podczas przesłuchania i uszanował jego decyzję, jeśli uzna, że nie chce, abyś słuchał jego zeznań.

Dla dziecka dużym wsparciem będzie Twoja obecność w poczekalni. Po przesłuchaniu warto zaplanować wspólne popołudnie (np. pójść do kina lub na spacer). To na pewno pomoże dziecku się odprężyć po trudnym dniu. Nie obiecuj mu jednak żadnych prezentów ani nagród za to, że „dobrze złożyło zeznania”. Docenij jego trud i to, że powiedziało prawdę.

PO ZAKOŃCZENIU SPRAWY KARNEJ

Bardzo często się zdarza, że sprawy sądowe trwają kilka miesięcy. Długość postępowania może zależeć od wielu czynników: stopnia skomplikowania sprawy, liczby świadków i tego, czy wszyscy stawiają się w określonym terminie.

Zarówno Ty, jak i Twoje dziecko oczekujecie na wynik rozprawy. Ważne jest, aby dziecko usłyszało, jak się sprawa zakończyła. Jej wynik może budzić wiele trudnych emocji. Jeśli sąd podejmie decyzję o uniewinnieniu sprawcy, dziecko może myśleć, że sąd mu nie uwierzył. Natomiast jeśli sprawca zostanie skazany, dziecko może się obwiniać za to, że sprawca pójdzie do więzienia. Powinieneś zapewnić dziecko, że najważniejsze było powiedzenie prawdy o tym, co się wydarzyło.

JAK DZIECKO MOŻE RADZIĆ SOBIE Z EMOCJAMI W TRUDNYCH SYTUACJACH?

Dobrze, jeśli dziecko może skorzystać z pomocy psychologa. Czasem wystarczy kilka spotkań, ale może być też tak, że dziecko będzie potrzebować dłuższej terapii po zakończeniu spraw w sądzie. Zanim jednak złoży swoje zeznania, może skorzystać z pomocy psychologa lub pedagoga. W trakcie takich spotkań psycholog lub pedagog może przygotować dziecko do składania zeznań, ale też odpowiedzieć, jak radzić sobie z trudnymi sytuacjami. Jeśli Twoje dziecko denerwuje się przesłuchaniem, takie spotkania na pewno pozwolą mu poczuć się bezpieczniej i pewniej.

Poniżej znajdziesz kilka technik, które pomagają radzić sobie ze stresem. Mogą być one pomocne podczas przesłuchania, ale również w innych trudnych chwilach. Zachęć swoje dziecko do skorzystania z poniższych sposobów, powinny one mu pomóc w trudnych sytuacjach związanych z udziałem w sprawach karnych.

1. ROZPOZNAWANIE SYGNAŁÓW JAKIE WYSYŁA NAM CIAŁO

Pierwszym krokiem do radzenia sobie z trudnymi sytuacjami jest rozpoznawanie sygnałów płynących z ciała.

Przypomnij sobie sytuacje, w których czułeś/łaś niepewność czy strach. Może to być egzamin, kłótnia z ważną dla Ciebie osobą lub inna trudna sytuacja. Spróbuj przypomnieć sobie, co się w takich chwilach działo z Twoim ciałem. Zaznacz w tabelce poniżej, co w takich sytuacjach mówi Ci Twoje ciało.

Sygnaty płynące z ciała	Egzamin	Kłótnia z ważną osobą	Inne
Suchość w ustach			
Ucisk w żołądku			
Przyspieszony oddech			
Szybkie bicie serca			
Napięte mięśnie			
Drżący głos			
Pocenie rąk			
Zawroty głowy			
Czerwienienie się			
Drżące ręce			
Nogi „jak z waty”			

Zrozumienie sygnałów płynących z ciała pozwoli Ci na zrozumienie tego, co się z Tobą dzieje i da Ci szansę na opanowanie emocji. Dzięki temu będziesz wiedział/a, jak reagujesz w różnych sytuacjach, jak się wtedy zachowujesz. To pomoże Ci się przygotować do przesłuchania.

2. RADZENIE SOBIE Z EMOCJAMI

/ KONTROLA ODDECHU

Kontrola oddechu to umiejętność, która pomaga się odprężyć i zrelaksować. Kiedy opanujesz tę technikę, będziesz mógł/mogła posłużyć się nią, aby czuć się bardziej swobodnie w sytuacji składania zeznań. Możesz ją ćwiczyć, myśląc o takich rzeczach, które najbardziej Cię stresują, na przykład mówienie w obecności obcych osób o tym, co się wydarzyło.

- / Wyobraź sobie, że jesteś na sali sądowej.
- / Usiądź wygodnie na krześle lub stań swobodnie.
- / Pomyśl o jakimś słowie, które dla Ciebie łączy się z relaksem i spokojem.

- / Zrób głęboki wdech nosem, licząc do 4.
- / Wydychaj głęboko powietrze ustami, jednocześnie rozluźniając ramiona i opuszczając je do dołu.
- / Powtórz to ćwiczenie co najmniej 3 razy.

B/ NAPINANIE I ROZLUŻNIANIE MIĘŚNI

Techniką, która pozwala radzić sobie ze stresem i rozluźnić się, jest napinanie i rozluźnianie mięśni.

- / Usiądź wygodnie na krześle lub stań swobodnie.
- / Zaciśnij mocno dłonie w pięści i policz do 5.
- / Rozluźnij dłonie i delikatnie nimi potrząśnij.
- / Poczuj, jak napięcie zebrane w pięściach uchodzi z ciała.
- / Powtórz to ćwiczenie kilka razy.
- / Możesz też napinać inne mięśnie (np. mięśnie brzucha).

C/ MYŚLENIE O BEZPIECZNYM MIEJSCU

Pomocną techniką w radzeniu sobie z trudnymi emocjami jest myślenie o bezpiecznym miejscu, w którym chciałbyś/ chciałybyś się znaleźć. Taka technika pozwala się rozluźnić i poczuć się bezpiecznie. Możesz również pomyśleć o rzeczach, które sprawiają Ci przyjemność.

- / Usiądź wygodnie na krześle lub stań swobodnie.
- / Pomyśl o miejscu, w którym czujesz się bezpiecznie (może to być miejsce, które istnieje lub takie, które sobie wymyślisz).
- / Skup się przez chwilę na tym miejscu, obejrzyj je w myślach.
- / Oddychaj spokojnie i głęboko.
- / Poczuj, jak Twoje ciało zaczyna się rozluźniać.

W sytuacjach bardzo trudnych, które powodują dużo napięcia i niepokoju, można również pomyśleć o czymś przyjemnym lub o jakimś miejscu, w którym czujesz się bezpiecznie. Pozwala to na rozluźnienie się i uczucie spokoju. Zaproponuj dziecku, aby pomyślało o takim miejscu lub przyjemnej rzeczy, która pozwoli mu w trudnych momentach się uspokoić. Może to być coś, co dziecko lubi robić, na przykład słuchanie muzyki czy jeżdżenie na rowerze, lub przywołanie na myśl miejsca, w którym czuje się bezpiecznie; może to być realne miejsce lub takie, które ono samo sobie wymyśli.

D/ KONTROLOWANIE NEGATYWNYCH MYŚLI

Kolejną techniką, która pozwoli Ci poczuć się pewniej, jest kontrolowanie negatywnych myśli. Takie myśli, które się pojawiają bez względu na naszą wolę, nazywamy automatycznymi. Mogą one przygnębiać, wyprowadzać z równowagi czy utrudniać podejmowanie racjonalnych decyzji. Dobrze więc mieć je pod kontrolą. Kiedy takie myśli się pojawiają, możesz wyobrazić sobie jakiś znak, który je powstrzymuje. Wiele osób mówi, że w takich sytuacjach pomaga im stanowcze powiedzenie w myślach: STOP!

E/ POZYTYWNE MYŚLENIE

Pozytywne myślenie zazwyczaj pomaga w zwiększeniu pewności siebie. W trudnych sytuacjach mogą się pojawić negatywne myśli automatyczne, które spowodują, że będziesz unikać stresujących Cię sytuacji, a nie szukać dla nich rozwiązań. Osoby składające zeznania zgłaszają najczęściej pojawianie się takich myśli:

- / Nie poradzę sobie z tym;**
- / Ośmieszę się;**
- / Nie wyduszę z siebie ani słowa;**
- / Popłaczę się;**
- / Wszystko zapomnę.**

Uświadomienie sobie tych negatywnych myśli to pierwszy krok do ich przezwyciężenia. Zastanów się, jakie myśli Tobie towarzyszą i co możesz z nimi zrobić, jak zamienić je na pozytywne myślenie. Oto pozytywne myśli, które mogą Ci pomóc:

- / Dam sobie radę;**
- / Wiele razy mówiłem/am o trudnych rzeczach;**
- / Przygotowałem/am się do tego przesłuchania;**
- / Moim zadaniem jest powiedzenie prawdy;**
- / Wiem, co mogę zrobić, kiedy się zdenerwuję;**
- / Mogę poprosić o pomoc dorosłych, jeśli będzie mi potrzebna;**
- / Mogę powiedzieć, że czegoś nie rozumiem albo nie wiem.**

Każdy człowiek może mieć własne techniki radzenia sobie ze stresem. Zaproponuj swojemu dziecku techniki przedstawione w tej broszurze, być może pomogą mu one w radzeniu sobie ze stresem. Sam jako rodzic też możesz z nich korzystać, są uniwersalne i pozwalają uporać się z trudnymi emocjami.

Jeśli chcesz uzyskać więcej informacji na temat udziału dzieci w przesłuchaniach i sprawach karnych oraz znaleźć więcej wzorów dokumentów, wejdź na www.dzieckoswiadek.fdn.pl.

Pomoc psychologiczną i prawną w sprawach dotyczących dzieci biorących udział w procedurach karnych możesz uzyskać w następujących miejscach:

/ Centrum Pomocy Dzieciom „Mazowiecka”

Fundacji Dzieci Niczyje,
ul. Mazowiecka 12 lok. 25,
telefon: 22 826 88 62

/ Program „Opiekun dziecka-ofiary przestępstwa”

prowadzony przez Fundację Dzieci Niczyje,
telefon: 22 826 80 72
we wtorki, czwartki i piątki w godz. 14.00-18.00,
e-mail: opiekun@fdn.pl

/ Ośrodki Pomocy dla Osób Pokrzywdzonych Przestępstwem.

Ich adresy możesz znaleźć na stronie
www.pokrzywdzeni.gov.pl

WZORY PISM SĄDOWYCH

Miejscowość, data.....

Sąd Rejonowy w.....
Wydział Karny

.....
(imię, nazwisko)

ul.

Oskarżyciel posiłkowy:

Sygn. akt

Wniosek o przesłuchanie dziecka pod nieobecność oskarżonego

Na podstawie art. 390 § 2 Kodeksu postępowania karnego, wnoszę o zarządzenie, aby na czas przesłuchania małoletniego pokrzywdzonego oskarżony opuścił salę sądową.

Uzasadnienie

Mój syn jest pokrzywdzonym przedmiotowym przestępstwem. Od momentu zdarzenia bardzo się obawia oskarżonego. Obecność oskarżonego bez wątpienia wpłynie krępująco na zeznania mojego dziecka.

.....
podpis

Uwagi:

1. Małoletni pokrzywdzony powyżej 15 roku życia nie podlega szczególnej ochronie z Kodeksu postępowania karnego. Istnieją jednak szanse wykorzystania przepisów kpk, aby wyeliminować możliwość powtórnej wiktymizacji. Jedną z takich możliwości jest powyższy wniosek.
2. Pismo to może sformułować przedstawiciel ustawowy lub rodzic/opiekun prawny niebędący oskarżycielem posiłkowym.

Miejscowość, data.....

Sąd Rejonowy w.....
Wydział Karny

.....
(imię, nazwisko)

ul.

Oskarżyciel posiłkowy:

Sygn. akt

Wniosek o wyłączenie jawności rozprawy na czas przesłuchania małoletniego świadka

Na podstawie art. 360 § 3 Kodeksu postępowania karnego, wnoszę o wyłączenie jawności rozprawy przez sąd na czas przesłuchania świadka poniżej 15 roku życia.

Uzasadnienie

Mój syn (imię i nazwisko) będzie zeznawał na rozprawie dnia Ponieważ jest małoletni, a sprawa dotyczy przemocy seksualnej, wniosek ten jest uzasadniony.

.....
podpis

Uwagi:

1. Wniosek może złożyć oskarżyciel posiłkowy, czyli przedstawiciel dziecka, który złożył oświadczenie o zgłoszeniu udziału w postępowaniu w charakterze oskarżyciela posiłkowego.
2. Wniosek dotyczy sytuacji, gdy dziecko nie ukończyło 15 lat i występuje w roli świadka lub pokrzywdzonego.
3. Wniosek dotyczy przesłuchania dziecka na sali rozpraw.
4. Wyłączenie jawności oznacza, że na czas przesłuchania dziecka z sali wyproszona zostanie publiczność. Na sali pozostanie więc, poza sędzią i świadkiem, oskarżony i jego obrońca, prokurator oraz oskarżyciel posiłkowy. Oskarżony, prokurator, oskarżyciel posiłkowy mogą ponadto wskazać tzw. osoby zaufania, które także mogą zostać na sali na czas przesłuchania.
5. Jeżeli świadek ma powyżej 15 roku życia możemy również składać ten wniosek, powołując się na dobro dziecka. Decyzja o uwzględnieniu wniosku należy do sądziego.

Miejscowość, data.....

Prokuratura Rejonowa w.....

.....
(imię, nazwisko)

ul.

Przedstawiciel ustawowy
małoletniego pokrzywdzonego:

.....
(imię, nazwisko dziecka).

Sygn. akt

Wniosek o przesłuchanie małoletniego świadka w obecności biegłego psychologa

Na podstawie art. 192 § 2 Kodeksu postępowania karnego, wnoszę o przesłuchanie małoletniej pokrzywdzonej w obecności biegłego psychologa.

Uzasadnienie

Moja córka jest pokrzywdzona przedmiotowym przestępstwem. W tej sprawie jej zeznania są bardzo ważnym dowodem. Córka zeznaje w tej sprawie już drugi raz. Istotne jest, aby ze względu na jej wiek i stan psychiczny na sali sądowej podczas przesłuchania był obecny biegły psycholog oraz ocenił jej zeznania na potrzeby postępowania dowodowego, by nie powstała konieczność kolejnego przesłuchania córki w tej sprawie.

.....
podpis

Uwagi:

1. Obecność psychologa w przypadku małoletniego pokrzywdzonego jest zabezpieczeniem interesów dziecka na sali sądowej.
2. Organ prowadzący przesłuchanie nie zawsze wyznacza biegłego psychologa do czynności przesłuchania małoletniego. W przypadku braku takiej decyzji można złożyć powyższy wniosek.
3. Wniosek można złożyć zarówno na etapie postępowania przygotowawczego, jak i sądowego.
4. Jeżeli małoletni jest w trakcie terapii, do wniosku można dołączyć opinię prowadzącego psychologa.

**Wiele dzieci czeka na Twoją pomoc...
Możesz zmienić ich sytuację,
przekazując **1%** podatku lub darowiznę.**

Fundacja Dzieci Niczyje
www.fdn.pl (możliwość wpłat online!)

nr konta bankowego:
Bank PEKAO SA 96 1240 6218 1111 0000 4620 9700
KRS 0000 20 44 26

